

ВІДГУК

офіційного опонента СУЛАСВОЇ НАТАЛІЇ ВІКТОРІВНИ
на дисертаційну роботу **Смаковського Юрія Васильовича**
«Формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва
засобами духовної музики», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертації

Актуальність дослідження Ю. В. Смаковського зумовлена нагальною потребою суспільства у педагогах, які в умовах панування сцієнтично-технократичних цінностей у суспільстві здатні до реалізації гуманітарної парадигми освіти молодого покоління нашої держави. Пріоритетністю вищих духовних цінностей у процесі формування особистості має вирізнятися, перш за все, фахова діяльність учителя мистецьких дисциплін. На нього покладається місія уведення людини в світ краси, добра, творчості, реалізація якої можлива за умови сформованих у закладі вищої педагогічної освіти професійних компетентностей. Потужний вплив на оволодіння ними має культурологічний підхід, який є визначальним у формуванні одного зі складників професійної культури учителя – педагогічної культури. Рівень її розвитку залежить від оптимального вибору засобів, з-поміж яких яскраво увиразнюється багатовікова духовна музична спадщина людства. Тому її використання у процесі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є очевидною та незаперечною.

Дисертаційна робота Ю. В. Смаковського виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії і методики навчання мистецьких дисциплін Бердянського державного педагогічного університету «Професійна підготовка майбутніх учителів мистецьких дисциплін в умовах багаторівневої підготовки».

Наукова новизна одержаних результатів

Здобутком дисертаційної роботи, представленої до захисту, є наукова новизна одержаних результатів дослідження. Перш за все, цінністю вирізняється теоретично обґрунтована, розроблена й експериментально перевірена модель формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, яка ґрунтується на засадах системного, компетентнісного, міждисциплінарного, культурологічного, особистісно орієнтованого підходів.

Вагомим результатом роботи Ю. В. Смаковського є уточнення термінологічного апарату в контексті формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, зокрема, визначення сутності поняття «педагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва», а також виокремлення критеріїв та показників сформованості педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики.

Заслуговує на увагу й подальший розвиток дисертантом ідеї запровадження системного, компетентнісного, міждисциплінарного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Автором чітко визначено мету дослідження, яка передбачає теоретичне обґрунтування, розробку та експериментальну перевірку моделі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики. Відповідно до мети сформульовано шість завдань дослідження, послідовне виконання яких є достатнім для розв'язання поставленої в дисертаційній роботі наукової проблеми – формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики.

Обґрунтованість наукових результатів рецензованої дисертації забезпечена використанням відповідного до завдань конкретного етапу наукової роботи комплексу методів дослідження. Зокрема, у процесі визначення сутнісних ознак і структури педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, виявлення критеріїв, показників та рівнів сформованості педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва використовувався метод аналізу і синтезу наукових джерел. На етапі розробки моделі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики – метод моделювання.

Незаперечною є доцільність використання в роботі емпіричних методів (спостереження, інтерв'ювання, анкетування, бесіди, тестування, опитування – для визначення рівнів сформованості педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва; констатувального і формувального експериментів – для перевірки ефективності моделі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики; статистичних методів – для підтвердження достовірності результатів наукового пошуку).

Позитивним є те, що методи добиралися відповідно до завдань конкретного етапу дослідження, прийоми та операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися у послідовності, відповідно до програми і методики дослідження.

Вартісність здійсненого дисертантом наукового пошуку визначається також широкою апробацією результатів дослідження на міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських науково-практичних конференціях.

Представлені в дисертаційній роботі Ю. В. Смаковського наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості й достовірності.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційної роботи Ю. В. Смаковського «Формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики» мають незаперечну практичну значущість, яка полягає у створенні та впровадженні в процес професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва спецкурсу «Особливості ознайомлення студентів з духовною музикою» та репертуарного каталогу для майбутніх учителів музичного мистецтва.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура дисертації науково обґрунтована й логічно вибудована, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 22 додатків, списку використаних джерел (243 найменування на 39 с.). Загальний обсяг дисертації – 295 сторінок, з яких 199 сторінок основного тексту. Робота містить 17 таблиць, 2 рисунки. Додатки розміщено на 72 сторінках.

Аналіз основної частини дисертаційної роботи Ю. В. Смаковського дозволяє зробити висновок про логічність, послідовність і переконливість викладу матеріалу.

У **вступі** автором обґрунтовано актуальність означеної проблеми, визначено об'єкт і предмет дослідження, коректно сформульовано мету та завдання роботи. Представлено систему використаних у дослідженні методів. Висвітлено наукову новизну та практичне значення роботи. Подано дані про апробацію й упровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У **першому розділі дослідження** – «Теоретичні засади проблеми формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва» схарактеризовано науково-педагогічну категорію «педагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва» та визначено роль

духовної музики у формуванні педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Слід відзначити, що використання методу аналізу і синтезу наукових джерел дозволив дисертанту ґрунтовно дослідити орієнтири й результати підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, схарактеризувати загальнопрофесійний (педагогічний) та спеціальнопрофесійний (музичний) складники професійної компетентності. Водночас, здобувачеві вдалося аргументувати доцільність використання одного із впливових підходів до її формування – культурологічного, який спрямовує освітній процес на розвиток професійної культури фахівця, складником якої є педагогічна культура.

Цінним є представлене в роботі авторське визначення поняття «педагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва», яке тлумачиться як інтегративне особистісне утворення, що охоплює комплекс педагогічних почуттів та мотивацій, художньо-педагогічну компетентність, гуманістично спрямований світогляд та мистецько-педагогічну творчість.

Авторові вдалося обґрунтувати компонентну структуру педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, серед складників якої названо емоційно-мотиваційний, когнітивно-аксіологічний, морально-світоглядний та діяльнісно-творчий компоненти.

У дисертації здобувач вказує, що ефективним способом розширення культурологічного контексту в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є використання культуротворчого потенціалу духовної музики.

Важливим є представлене в роботі визначення поняття «духовна музика» та окреслення її поліфункційного впливу на педагогічну культуру майбутніх учителів музичного мистецтва. Значущим є виокремлення Ю. В. Смаковським з-поміж функцій духовної музики виховної (таку, що спрямовує особистість до морального вдосконалення, піднесеності прагнень і шляхетності почуттів), психологічної (викликає у слухачів піднесений

емоційний стан, який сприяє проявам індивідуально-психологічних якостей особистості, а отже, – розвиткові її моральної свідомості), стимулювальної (викликає духовне піднесення особистості), просвітницької (відкриває моральні образи, які відображаються у різних формах мистецьких творів), перетворювальної (здатна викорінювати негативні та культивувати позитивні моральні якості особистості), креативної (розкриває здатність особистості до творчої діяльності у сфері морального виховання) та комунікативної функції (яка є колективною чи соборною духовно-естетичною формою спілкування людей).

У розділі логічно й послідовно представлено обґрунтування доцільності й необхідності формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики в умовах закладів вищої педагогічної освіти.

У **другому розділі дисертаційної роботи** – «Моделювання процесу формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики» висвітлено результати аналізу навчальних та робочих програм закладів вищої педагогічної освіти з професійно орієнтованих дисциплін та зацентовано увагу на недостатньому урахуванні цінності формування морально-світоглядного, емоційно-мотиваційного діяльнісно-творчого та когнітивно-аксіологічного складників у системі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, на засадах використання творів духовної музики. З огляду на це, автором розроблено модель формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, сформульовано мету такої підготовки та визначено її завдання. З-поміж них увиразнюються: посилення емоційності та мотивації навчання; формування системи професійних умінь, знань та ціннісних орієнтацій; спрямування навчання на формування гуманістичного світогляду; забезпечення творчої реалізації в процесі професійної підготовки.

Автором дослідження виокремлено три взаємозв'язаних етапи формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, зокрема, адаптаційний, процесуально-операційний та творчо-реалізувальний, які втілюються в процесі вивчення культурологічних дисциплін циклу загальної підготовки, основних дисциплін циклу професійної підготовки та авторського спецкурсу «Особливості ознайомлення студентів з духовною музикою».

Важливим і доцільним у роботі є виокремлення організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики, а саме: створення загальної позитивної мотивації до організації навчального діалогу з використанням духовної музики; розширення змістового складника формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва зразками духовної музики; використання міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

У **третьому розділі дисертації** – «Експериментальна апробація моделі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики» представлено результати експериментального дослідження з формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики.

Вартісним у роботі є організація констатувального етапу експерименту, результати якого дали змогу виявити перевагу початкового і ресурсного рівнів сформованості педагогічної культури у студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) вітчизняних закладів вищої педагогічної освіти.

Цінним є те, що формувальний вплив на емоційно-мотиваційний, когнітивно-аксіологічний, морально-світоглядний та діяльнісно-творчий складники педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбувався не лише в процесі вивчення традиційних дисциплін навчального

плану, але й у ході розробленого автором спецкурсу «Особливості ознайомлення студентів з духовною музикою».

Важливим і доречним, на наш погляд, є й використання в ході експерименту створеного здобувачем пакету науково-дослідницьких та творчих завдань, з-поміж яких увиразнюються: концертне виконання музичних творів, хорові та диригентські вправи для розвитку вокально-технічних та диригентських навичок, ескізне опрацювання духовних хорових творів, інтерактивні методи на кшталт «Студент у ролі вчителя музичного мистецтва», «Конкурс молодих виконавців-диригентів», «Я – художній керівник хорового колективу».

Слід підкреслити валідність проведеного Ю. В. Смаковським експерименту, емпіричні дані якого свідчать про суттєве зростання якісних та кількісних показників за всіма складниками педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Це доводить ефективність упровадження запропонованої автором дисертаційної роботи моделі формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у післядипломній освіті та системі підвищення кваліфікації, при розробці спецкурсів і практичних рекомендацій у закладах вищої педагогічної освіти України.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики. Подальший науковий пошук автор вбачає у здійсненні порівняльно-педагогічного аналізу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до використання духовного мистецтва у навчанні та вихованні молоді в Україні та за кордоном.

**Повнота викладення наукових положень,
висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях**

Упровадження результатів дослідження у практику роботи закладів вищої педагогічної освіти свідчить про їх теоретичну цінність і практичну значущість.

Основні положення і результати дослідження викладено у 13 одноосібних публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України з психолого-педагогічних наук, 1 стаття в зарубіжному науковому виданні, 5 тез доповідей у матеріалах конференцій, 2 статті у колективних монографіях. Представлення наукових результатів дисертаційної роботи в публікаціях здобувач Ю. В. Смаковського є достатнім.

Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам до дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, зокрема, пунктам 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами).

**Відповідність змісту автореферату
основним положенням дисертації**

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації Ю. В. Смаковського «Формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики» дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

У тексті автореферату дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи наукове дослідження Смаковського Юрія Васильовича, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, які виникли в процесі рецензування дисертаційної роботи й вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Зважаючи на тему наукового пошуку доцільно було б ґрунтовніше підійти до розкриття сутності понять «культура», «духовна культура», «людина культури», що значно употужнило б теоретичний аспект дослідження та підкреслило б значущість формування педагогічної культури майбутнього учителя музичного мистецтва.

2. Робота, на нашу думку, виграла б, якби у ній було представлено еволюцію поглядів вітчизняних і зарубіжних філософів і педагогів на особистісні якості учителя та на вимоги до його професійної підготовки.

3. Доречним, на наше переконання, було б висвітлення місця духовної музики в процесі підготовки учителів у різні історичні періоди, принаймні, на теренах України.

4. У дослідженні досить потужно представлено всі етапи формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному процесі, тобто в ході отримання формальної освіти. Водночас, випущено надзвичайно вагомий, на наш погляд, складник підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва – отримання ними неформальної мистецької освіти в умовах художньо-творчих колективів. Доречним було б проаналізувати наявність у закладах вищої педагогічної освіти колективів, у яких студенти засвоюють духовні музичні твори та визначити їх місце і роль у формуванні педагогічної культури майбутніх учителів.

5. Приємно вражає обробка статистичних даних результатів експерименту, та все ж, ефективність запропонованого автором підходу до формування педагогічної культури майбутніх учителів засобами духовної музики проглядалася б краще, якби була представлена і в графічному відображенні.

Проте, зазначені побажання і зауваження не знижують теоретичної й практичної цінності здійсненого наукового пошуку.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Дослідження Ю. В. Смаковського теоретично і методологічно обґрунтовано, має безперечну наукову новизну, теоретичну і практичну значущість та є завершеним самостійним дослідженням.

Текст дисертації викладено державною мовою з урахуванням особливостей наукового тексту й професійного наукового викладу думки.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Формування педагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами духовної музики» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року, №656) до кандидатських дисертацій, а її автор Смаковський Юрій Васильович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри музики,

декан психолого-педагогічного факультету

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

 Н. В. Сулаєва

